

શ્રી યશોવિજયજી

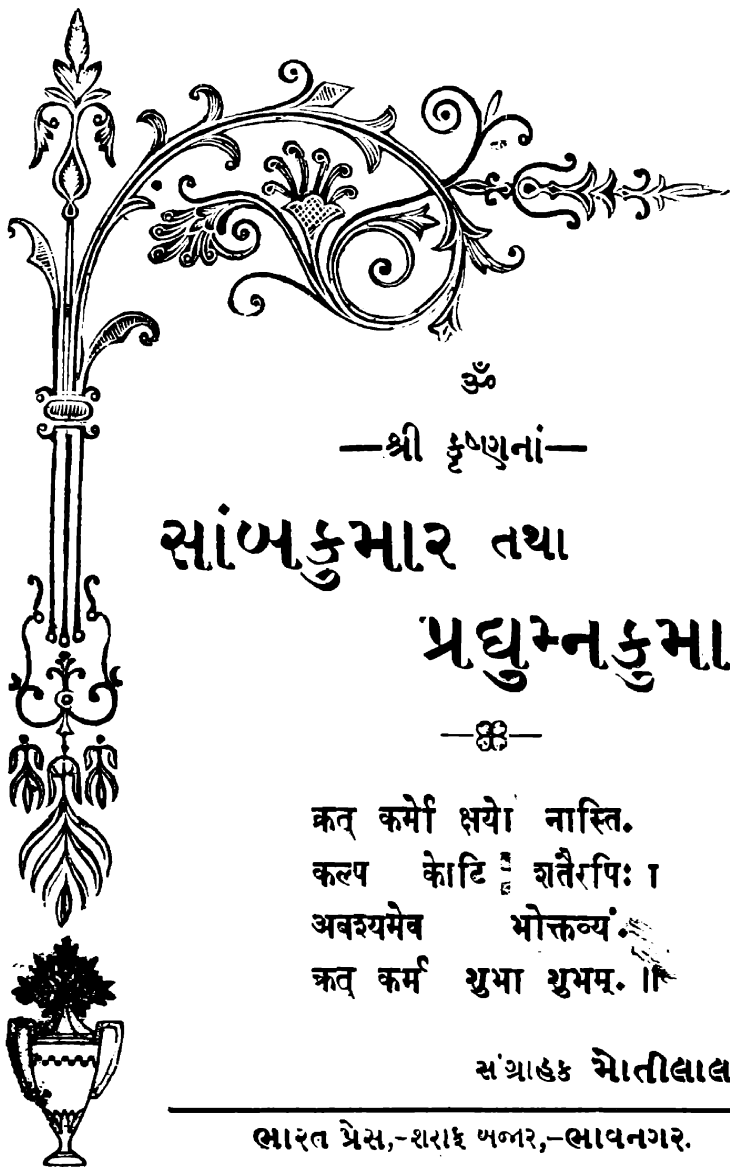
જૈન ગ્રંથમાળા

1891

દાદાસાહેબ, ભાવનગર.

ફોન : ૦૨૭૮-૨૪૨૫૩૨૨

૩૦૦૪૮૪૬

ॐ

—श्री कृष्णानां—

सांजकुमार तथा प्रद्युम्नकुमार.

—ॐ—

क्रत् कर्मो क्षयो नास्ति.
कल्प कोटि शतैरपि : ।
अवश्यमेव भोक्तव्यं.
क्रत् कर्म शुभा शुभम्. ॥

संश्राद्धक मोतीदास.

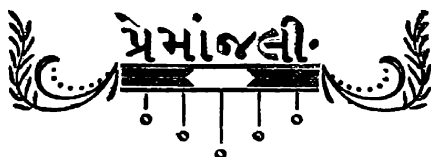
भारत प्रेस, - शराङ्ग अन्तर, - लावनगर.

સુચના.

ચાલુ જમાનામાં જનસમુહનો વાર્તા વાંચવાનો શોખ દીન પ્રતિદીન વધતો જાય છે. જેથી મનઃકલ્પીત-બનાવટી તદ્દન ખોટી વાર્તાઓ વાંચી મગજ ભ્રમિત ન કરતાં સાચી બનેલી હકીકતની વાર્તાઓ વાંચી તેમાંથી સાર ગ્રહણ કરશે. તો હું મારો પ્રયાસ સફળ થયો ગણીશ.

લી૦ મોતીલાલ.

સુઝ મહાશય, ગીરધરભાઈ આણુંદજી.

સાધારણ સ્થિતિમાં ઉછરી આપળળે વ્યાપારમાં લક્ષ્મી મેળવી. જૈનધર્મોન્નતિનાં હરેક કાર્યમાં વાપરી ખરેખર આપે આપનું જીવન સાર્થક કરેલ છે. સ્વામીભાઈ તરફ આપની અપૂર્વ લાગણી-સ્વભાવની નિખાલસતા-કાર્ય કરવાની કુશળતા-આત્મશ્રદ્ધા-ધર્મકાર્યમાં તન, મન ને ધનની મહદ્-નાનામોટાં સમાજનાં-સંઘનાં કાર્યમાં કુશાગ્ર બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરી ઐક્યતા સંપાદન કરાવે છે. તથા અતિશય વ્યવસાયી છતાં નિત્યધર્મ ક્રિયામાં અગ્રેસર રહી વૃત્ત પચ્ચખાણાદિકમાં કોઈપણ દીવસ નહીં ચુકનાર જીવ હયાનાં સંપૂર્ણ હીમાયતી-શાંત-મીલનસાર વૃત્તિ-તથા મારા પ્રતિ કૃપાદ્રષ્ટિથી-માફ શ્રેય કરનાર આદિ અનેક ગુણોથી આકર્ષાઈ આ લઘુ પુસ્તક આપના ચરણકમળમાં મુકુ છું.

લી૦ સ્નેહાધીન,
મોતીલાલ.

—નિવેદન.—

ઈર્ષાવાન પ્રાણી કોઈની ચઢતી સંપત્તિ-સુખ જોઈ શકતા નથી. અર્થાત જોઈને કે સાંભળીને તેનો જીવ બળીને ખાખ થઈ જાય છે. ને તે ક્યારે નીચે પડે અર્થાત તેને ક્યારે ઉપદ્રવ થાય. તેવું ચીંતવે છે. ને જો તેનું ચાલે તો તે તેનો નાશ કરવા સુધી પણ લલચાય છે.

કામાંધ પુરૂષ અથવા સ્ત્રી પોતાની ઈચ્છા પાર ન પડવાથી તેઓ કેટલી બધી કુચુકિતઓ ચલાવી સામાને પ્રાણુ સમાન સંકટમાં નાખે છે, તે આ કનકમાળાના દાખલાથી સમજાશે આખર તો સત્યનોજ વિજય છે. પરંતુ તેને સહન કરનાર વીરલાજ છે.

પ્રદ્યુમન કુમાર પોતાનું બુદ્ધિ-ચાતુર્ય કેળવી કેટલાં બધા આશ્ચર્યો કરી બતાવે છે. વાંચતાજ આપણે તેના ઉપર આક્રીન થઈ જઈ તેને ધન્યવાદ આપવા સીવાય રહી શકતા નથી.

“ નરમેકો ગુણી પુત્રો ” એ કહેવત પ્રદ્યુમનકુમાર સાચી કરી બતાવે છે.

આ વાર્તામાં ભુલચુક જણાય તથા અશુદ્ધિ હોય તે પડિત પુરૂષો દરગુજર કરશે એવી આશા સાથે વીરમું છું.

લી૦ સંગ્રાહક,-

મોતીલાલ

ૐ

શ્રી પાર્શ્વનાથાય નમઃ

સાં બ કુ મા ર

—તથા—

પ્ર ધુ મ્ન કુ મા ર.

દ્વારીકા નગરીમાં ત્રણ ખંડના સ્વામી શ્રી કૃષ્ણવાસુદેવ રાજ્ય કરતા હતા તેને રક્ષમણી વીગેરે ઘણી સ્ત્રીઓ હતી. એકદા રક્ષમણીએ સ્વપ્નામાં વૃષભોથી શોભતા વિમાનમાં પોતાને બેઠેલી જોઈ પછી તે સ્વપ્ન તેણે શ્રી કૃષ્ણને કહ્યું ત્યારે શ્રી કૃષ્ણે તને ઉત્તમ પુત્ર થશે. એમ કહ્યું તે વાક્ય રક્ષમણીએ સત્યભામાને કહ્યું તે સાંભળીને ક્રોધથી અરૂણ થયાં છે નેત્રો જેનાં એવી સત્યભામા શ્રી કૃષ્ણ પાસે જઈને બોલી કે મેં પણ આજે સ્વપ્નમાં હસ્તી જોયો છે આ વાક્ય તેની ચેષ્ટા ઉપરથી અસત્ય જાણીને શ્રી કૃષ્ણે કહ્યું કે હે પ્રીયા ! પરની ઇર્ષ્યાથી શા માટે ખેદ કરે છે. ત્યારે બીજાની સંપત્તિને નહીં સહન કરનારી સત્યભામા બોલી કે માફ વોક્ય સત્ય છે. પછી તે બન્ને સપત્તિને વિવાદ થયો. તેમાં છેવટ તેમણે એવી સરત કરી કે જેનો પુત્ર પહેલો પરણે

તેને બીજીએ પોતાના મસ્તકનાં સર્વ કેશો ઉતારીને આપવા આ વાક્યમાં શ્રી કૃષ્ણ તથા બળરામને સાક્ષી રાખ્યા.

દૈવયોગે તે બંને સપત્નિએ ગર્ભ ધારણ કર્યા. સમય આવતા રૂક્મણીએ પ્રથમ પુત્રને જન્મ આપ્યો ને પુત્ર અત્યંત કાંતિમાન હોવાથી કૃષ્ણે તેનું પ્રહયુમન એવું નામ પાડ્યું બીજે દીવસે સત્યભામાએ પણ પુત્રને જન્મ આપ્યો તેનું નામ ભાનુ રાખવામાં આવ્યું. અન્યદા ધર્મકેતુ નામનો અસુર પુર્વના વૈરથી રૂક્મણીને ઘેર આવીને તેના પુત્રને વૈતાલ્ય પર્વત ઉપર લઈ ગયો. અને ત્યાં એક શીલા ઉપર તે બાળકને મુકીને તે અસુર જતો રહ્યો. તેવામાં કાળસંખર નામે કોઈ વિદ્યાધરનો રાજા ત્યાંથી નીકળ્યો. તેણે તે બાળકને જોઈને પોતાને ઘેર લાવી પોતાની સ્ત્રીને આપ્યો. અને તે બંને જણાએ પોતાનાજ પુત્ર તરીકે તેનું પાલન કરવા માંડ્યું.

અહીં શ્રી કૃષ્ણને પુત્રનાં હરણ થવાની ખબર મળતાં તેના વિયોગથી તેને અત્યંત પીડા થઈ. તે જોઈને નારદરૂપી શ્રી મંધિરસ્વામી પાસે ગયા. અને નારદનાં પુછવાથી સ્વામી એ ધ્રુમકેતુના હરણથી આરંભીને પ્રહયુમનનું સર્વ વૃતાંત કહી સંભળાવ્યું પછી નારદે શ્રી કૃષ્ણ તથા રૂક્મણી પાસે આવીને પ્રહયુમનનું સર્વ વૃતાંત જણાવીને કહ્યું કે પુર્વ ભવે રૂક્મણીએ મયુરીના ઇંડાનો સોળ પહોર સુધી વીયોગ કરાવ્યો હતો.

તે કર્મબંધથી તેનો પુત્ર તેને સોળ વર્ષ પછી પાછો મળશે.
તે સાંભળીને રૂદ્રમણી હર્ષીત થઇ.

અહીં પ્રદ્યુમન યુવાવસ્થા પામ્યો. અન્યદા તેનાં રૂપથી
મોહ પામેલી તે કાળસંખર વીદ્યાધરની સ્ત્રી કનકમાળાએ
કામજ્વરથી પીડા પામીને પ્રદ્યુમનને કહ્યું કે—હે ભાગ્યવાન !
મારી સાથે ભોગ ભોગવ. તે સાંભળીને ખેદ પામેલો પ્રદ્યુમન
બોલ્યો કે—હે માતા ! આવું બોલવું તમને ઘટતું નથી.
તે બોલી કે—હું તારી માતા નથી મારા પતીને તું કેઇ
સ્થાનેથી હાથ આપ્યો છે મેં તો તને વૃક્ષની જેમ વૃદ્ધિ
પમાડ્યો છે. તેથી હું તારી પાસેથી ભોગરૂપ ફળ ગ્રહણ
કરવા ઇચ્છુ છું મારી પાસેથી તું સર્વત્ર વિજય આપનારી
ગૌરી અને પ્રજાપતી નામની બે વિદ્યાઓ ગ્રહણ કર. ત્યારે
પ્રદ્યુમને હા પાડીને તેની પાસેથી તે બંને વિદ્યાઓ ગ્રહણ
કરી પછી કનકમાળા બોલી કે—હે પ્રાણપ્રીયે હવે મારા
દેહમાં બ્યાપ્ત થયેલા કામજ્વરનું નિવારણ કર અને પોતાની
વાણીને સત્ય કર. તે સાંભળી પ્રદ્યુમન બોલ્યો કે—હે માતા !
હવે તો તમે મારા વિદ્યાગુરૂ થયાં. માટે તમારે આવી અ-
યોગ્ય વાણી બોલવી ઘટતી નથી એમ કહીને પ્રદ્યુમન નગ-
રની બહાર જતો રહ્યો તે વખતે તે કનકમાળાએ પોતાના
નખવડે પોતાનાં વૃક્ષસ્થળાદિકનું ક્રોધથી નિર્દય રીતે વિદારણ
કરીને પોકાર કરવા લાગી અને મોટે સ્વરે બોલવા લાગી કે

અરે પુત્રો ! દોડો દોડો. આ દુષ્ટ લોગની ઇચ્છાથી મારી આવી રીતે કદરૂપના કરીને જતો રહે છે તે સાંભળી તેના પુત્રો પ્રદ્યુમનની પાછળ ચુદ્ધ કરવા દોડ્યા. પ્રદ્યુમને વિદ્યાનાં બળથી તે સર્વને હણી નાંખ્યા પુત્રોને હણાયેલા સાંભળીને તેનો પીતા જાતે ચુદ્ધ કરવા લાગ્યો. તેને પણ પ્રદ્યુમને કીડા માત્રમાં જીતી લઈને બાંધી લીધો. ત્યારે તે બોલ્યો કે—હે પુત્ર ! શા માટે મારી કદરૂપના કરે છે. સત્ય વાત હોય તે બોલ ! ત્યારે કુમાર બોલ્યો કે—હે પીતા ! આ તમારી સ્ત્રી સારી નથી અને હું તેનું ચેષ્ટિત કહી શકું તેમ નથી.

આ પ્રમાણે વાત થાય છે તેવામાં અકસ્માત નારદે ત્યાં આવીને પ્રદ્યુમનકુમારને કહ્યું કે—હે કુમાર ! તારા પીતા શ્રી કૃષ્ણ અને માતા રૂક્મણી તારા ત્રિયોગથી પીડા પામે છે. વળી તારી ઓરમાન માતાનો પુત્ર ભાનુકુમાર જે પ્રથમ પરણ્યો તે શરત પ્રમાણે તારી માતાને પોતાના માથાની વેણી કાપીને તારી ઓરમાન માતાને આપની પડશે અને માથાનાં કેશ આપવાનાં કબ્જથી તથા તારા વિયોગનાં કબ્જથી દુઃખી થયેલી તારી માતા તારા જેવો પરાક્રમી પુત્ર છતાં પણ મરણ પામશે. તે સાંભળીને હર્ષ પામેલો પ્રદ્યુમન વિમાનમાં બેસીને નારદની સાથે દ્વારીકા નગરીનાં ઉપવનમાં આવ્યો. પછી વિમાન સહિત નારદને ત્યાંજ મુકીને પ્રદ્યુમને વેશ પરાવર્તન કરી ભાનુનાં વિવાહ માટે આજીવ

કેળ્યાનું હરણ કયું અને તેને નારદ પાસે મુકી પછી શ્રી
કૃષ્ણનાં ઉદ્ધાનને વિદ્યાનાં બળથી પુષ્પ-ફળ અને પત્ર રહીત
કરી દીધું. તથા વિવાહને માટે એકઠા કરેલા જળ, ઘાંસ
વિગેરેને પણ વિદ્યાનાં બળથી અદ્રશ્ય કરી દીધાં. ઘણી એક
માયાવી અશ્વ બનાવીને તેને ગામ બહાર ખેલાવવા લાગ્યો.
તે અશ્વના વેગને જોવાની ઇચ્છાથી ભાનુકુમાર તેની પાસેથી
તે અશ્વ માગીને તેના પર ચઢ્યો અને તેને ખેલાવવા લાગ્યો.
એટલે પ્રહયુમને વિદ્યાવડે તેને તેના પરથી પાડી નાંખ્યો. તે
જોઈને લોકો ભાનુ પ્રત્યે હસવા લાગ્યા પછી પ્રહયુમન બ્રાહ્મ-
ણનો વેષ ધારણ કરીને ગામમાં ગયો ત્યાં કોઈ વેપારીની
દુકાને ઉભેલી સત્યભામાની કુબજ દાસીને હાથની મુઠિ
મારીને સરલ અને સ્વરૂપવાળી કરી દીધી. એટલે તે દાસી તે
બ્રાહ્મણને (પ્રહયુમનને) બહુજ આદર સત્કારથી સત્યભામાને
મહેલે તેડી ગઈ અને સત્યભામાને પોતાની વાત કહી સાંભ-
ળાવી તે બ્રાહ્મણની શલાધા કરી. તે સાંભળીને સત્યભામાએ
નમન કરીને તે બ્રાહ્મણને કહ્યું કે—હે વીર ! મને રક્ષમણી
કરતાં અધિક રૂપવાળી કરો ત્યારે તે બોલ્યો કે તમે પ્રથમ
શીર મુંડન કરાવીને જીર્ણ વસ્ત્રો ધારણ કરી એકાંત સ્થળે
બેસી આ હું આપું છું તે મંત્રનો જાપ કરો એટલે તમારે
છત્ચિત થશે. તે સાંભળીને સત્યભામાએ તેના કહેવા પ્રમાણે
કરીને જાપ જપવો શરૂ કર્યો

પછી પ્રદ્યુમન રક્ષમણીને ઘરે જઈને કૃષ્ણનાં સિંહાસન ઉપર બેઠો, તે જોઈને રક્ષમણી બોલી કે-આ સિંહાસન ઉપર શ્રી કૃષ્ણ અથવા તેના પુત્ર સીવાય બીજો કોઈ જો બેસે તો તેને દેવતાઓ સહન કરી શકતા નથી. ત્યારે તે બોલ્યો કે હું તો મહા તપસ્વી છું. સોળ વર્ષે આજ પારણાને માટે હું અહીં આંચો છું. તેથી તમે મને પારણું કરાવો. નહીં તો હું સત્યભામાને ઘેર જઈશ. ત્યારે રક્ષમણીએ તેને ખીર ખાવામાટે આપી ને વિનંતી કરી કે-હો પુણ્ય મને દેવતાએ કહ્યું છે કે-સોળ વર્ષે તારો પુત્ર તને મળશે. તે હજી સુધી આંચો નથી. મને પુત્ર વીયોગનું ઘણુંજ દુઃખ થાય છે. ત્યારે તે બોલ્યો કે-મારે પણ મારી માતાનો વીયોગ છે, પણ શું કરીએ. પરંતુ જ્યોતિષ શાસ્ત્રનાં આધારે હું કહું છું કે-આપણ બન્નેનું વિરહ દુઃખ થોડાજ કાળમાં નબટ થશે. તમે મને આ ખીર ખાવા માટે આપી છે પણ મને તે ભાવતી નથી. તેથી શ્રી કૃષ્ણ માટે કરેલા મોઢક મને ખાવા આપો ત્યારે તે બોલી કે તે મોઢક તો શ્રી કૃષ્ણનેજ ખાવા લાયક છે. બીજાને મોઢક ઝરે તેવા નથી. તેણે કહ્યું કે-તપસ્વીઓને શું દુર્ગર છે, તે માંભળી શંકા સહિત રક્ષમણીએ એક મોઢક તેને આપ્યો. તે ખાઈને તેણે બીજો માગ્યો એમ વારં વાર માગી માગીને ખાતાં સર્વ મોઢક ખાઈ ગયો. અનુક્રમે પાત્ર ખાલી થઈ ગયેલું જોઈને તે બોલી કે-હો વીર ! તમે

તો અતી બળવાન જણાવે છે. કેમકે આટલા બધા મોઢક બાધા તો પણ તમે તૃપ્ત થયા નહીં.

અહીં સત્યભામા એકાંતમાં બેસીને જાપ જપતી હતી તેની પાસે આવીને તેના સેવકોએ કહ્યું કે-વીવાહને માટે એકઠી કરેલી સર્વ સામગ્રી તથા કન્યાને કોઈ દેવ હરણ કરી ગયો જણાય છે. તે સાંભળીને તે અત્યંત ખેદ પામી પછી ક્રોધથી તેણે રૂક્ષમણીનાં કેશ લાવવા માટે દાસીઓને ટોપલી આપીને રૂક્ષમણીને ઘેર મોકલી. તે દાસીઓએ આવીને રૂક્ષમણી પાસે કેશ માગ્યા ત્યારે તે માયાવી સાધુએ વિદ્યાથી તે દાસીઓના માથાનાં કેશથીજ તે ટોપલી ભરી આપી. દાસીઓએ પોતાના મસ્તક મુંડન થયા તે જાણ્યું નહીં પછી તે દાસીઓ કેશ લઈને સત્યભામા પાસે આવી. ત્યાં તેઓનેજ મુડીત થયેલી જાંઘને અતી ખેદ પામી. અન સાક્ષી રાખેલા શ્રી કૃષ્ણ પાસે જાંઘને કોઢથી બોલી કે-મને રૂક્ષમણીનાં કેશ અપાવો. શ્રી કૃષ્ણે કહ્યું કે-પ્રથમ તો તુંજ મુંડીત થઈ છે. હવે બીજાને શા માટે વીરૂપ કરવા ઈચ્છે છે. ત્યારે તે બોલી કે-હાસ્ય કરવાથી શયુ. અર્થાત હાંસી ન કરો મને તેના કેશ અપાવો. ત્યારે શ્રી કૃષ્ણે કેશ લાવવા માટે બળરામને રૂક્ષમણી પાસે મોકલ્યા ત્યાં પ્રદ્યુમને કરેલું શ્રી કૃષ્ણનું સ્વરૂપ સિંહાસન પર બેઠેલ જોઈને લજ પામી બળરામ પાછા ફર્યા (કારણ પોતે મોટા હતાં. ને સ્ત્રી-ભરથારને એકાંતમાં બેઠેલાં જોયા.

પાછા સભામાં આવી જીવે છે તો ત્યાં પણ શ્રી કૃષ્ણને જોયા. એટલે ગળરામે કહ્યું કે-તમે બે રૂપ કરીને મને લજ્જત કર્યો. કૃષ્ણ બોલ્યા કે-હું સોગનપૂર્વક સત્ય કહું છું કે-હું ત્યાં મર્યોજ નથી. ત્યારે સત્યભાભાએ કહ્યું કે-સર્વત્ર તમારું જ ચેષ્ટિત જણાય છે તે સાંભળીને વીલખા થયેલા કૃષ્ણ રૂક્ષમણીને ઘરે આવ્યા. તેજ વખતે નારદે આવીને કૃષ્ણ તથા રૂક્ષમણીને કહ્યું કે-જેણે અહીં શ્રી કૃષ્ણનું રૂપ કયું હતું તેજ તમારો પુત્ર આ પ્રદ્યુમન છે. તે સાંભળીને તરતજ પ્રદ્યુમન માતા પીતાનાં ચરણમાં નમન કરીને બે હાથ જોડીને બોલ્યો કે હું તમારો પુત્ર જ્યાં સુધી સર્વ યાદવોને કાંઈક અપૂર્વ અમત્મકાર ન બતાવું ત્યાં સુધી તમે બન્ને મૌન રહેજો તે સાંભળીને તે બન્નેએ તેને આલીંગન કરીને તેનું વચન સ્વીકાર્યું.

પછી પ્રદ્યુમન પોતાની માતાને રથમાં બેસાડીને ચાલ્યો અને શંખ વગાડીને સર્વ યાદવેને ક્ષેત્ર પમાડતો સતો તે બોલ્યો કે હું આ રૂક્ષમણીનું હરણ કરીને જાઉં છું. તેથી જો કૃષ્ણનું બળ હોય તો તેની રક્ષા કરે. હું એકલો જ સર્વ વૈરીઓનો નાશ કરવા અમર્થ છું. એમ બોલતો તે ગામ બહાર નીકળ્યો તે વખતે શ્રી કૃષ્ણે વીચાર્યું કે જરૂર આ કોઈ માયાવી મને પણ છેતરીને મારી પત્નિનું હરણ કરી જાય છે. માટે મારે તેને હણવો જોઈએ. એમ વિચા-

રીને સર્વ આયુષો તથા સૈન્ય સહીત તે તેની પાછળ ગયા પ્રહયુમને તરત જ વિદ્યાનાં બળથી સર્વ સૈન્યને ભગ્ન કરી હથેને હાથીને દાંત રહીત કરે તેમ શ્રીકૃષ્ણને શસ્ત્ર રહીત કરી દીધા. તેથી શ્રીકૃષ્ણ ખેદ પામવા લાગ્યા. એટલે તેજ વખતે નારદે આવીને તેનો શંસય દુર કર્યો. પછી પ્રહયુમન આવીને પીતાનાં ચરણમાં નમ્યો. અને બોલ્યો કે-હૈ પીતા ! મારો અપરાધ ક્ષમા કરો મેં માત્ર કૌતુકને માટે જ આ અમરકાર બતાવેલો છે. પછી શ્રીકૃષ્ણે હર્ષ પૂર્વક મોટા ઉત્સવથી પુત્રને ઘુરમાં પ્રવેશ કરાવ્યો.

આ વખતે દુર્યોધને આવીને શ્રીકૃષ્ણને કહ્યું કે મારી પુત્રી અને તમારા પુત્ર ભાનુની વહુ તેનું કેાઈએ હરણ કર્યું છે. માટે તેની શોધ કરો ત્યારે શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું કે મેં ઘણી શોધ કરી પણ કંઈ પત્તો લાગતો નથી. એમ કહેતા ખેદ પામેલા પીતાને જોઈને પ્રહયુમન બોલ્યો કે હૈ પીતાજી હું હમણાં મારી વિદ્યાનાં બળથી તેને શોધી કાઢીને આંખની આગળ લાવું છું તમે ખેદ કરશો નહીં. એમ કહીને તરતજ તે કન્યાને લઈને આવ્યો. પછી શ્રીકૃષ્ણે તથા દુર્યોધને કહ્યું કે હૈ પ્રહયુમન તુંજ આ કન્યાને પરણ ત્યારે તે બોલ્યો કે તે યોગ્ય નહિ. ભાનુકુમારને જ તે કન્યા પરણાવો, આ પ્રમાણેનો તેનો ઉદ્ધાર આશય જોઈને અનેક વિદ્યાધરોએ તથા રાજાઓએ પ્રહયુમનને પોતપોતાની કન્યાઓ આપી

એકદા સત્યભામાને અતિકૃશ તથા દુઃખીત જોઈને શ્રીકૃષ્ણે તેનું કારણ પુછ્યું કે તને શું દુઃખ છે? ત્યારે તે બોલી કે પ્રહયુમનનાં જેવા પુત્રને હું ઇચ્છુ છું કૃષ્ણે કહ્યું કે તારી ઘીંતા હું દુર કરીશ પછી શ્રીકૃષ્ણે અતુર્થ તપ કરીને શ્રી હરીભુગમેષી દેવનું આરાધન કર્યું. એટલે તેણે પ્રગટ થઈને ઇચ્છિત પુત્રને આપનારો એક હાર તેને આપ્યો અને પોતે અદૃશ્ય થઈ ગયા. તેહાર પ્રાપ્તિનું સ્વરૂપ વિદ્વાના બળથી પ્રહયુમનનાં જાણવામાં આવ્યું એટલે તેણે માયાથી જાંબુવંતી માતાને સત્યભામાનાં જેવી બનાવીને શ્રીકૃષ્ણ પાસે મોકલી. હરીએ તે હાર તેનાં કંઠમાં નાંખીને તેની સાથે ક્રીડા કરી તે વખતે દૈવયોગે સ્વર્ગમાંથી ચવીને કોઈ દેવતા જાંબુવંતીની કક્ષીનાં અવતર્યો. પછી હર્ષ પામતી જાંબુવંતી પોતાનાં મેહલમાં ગઈ ત્યાર પછી થોડીક વારે ભોગને માટે સત્યભામા શ્રીકૃષ્ણપાસે આવી ત્યારે શ્રીકૃષ્ણે વિચાર્યું કે અહો! આ સ્ત્રી હજી તૃપ્તિ પામી નથી, તેથી ફરીને આવી જણાય છે. સ્ત્રીઓને કામની શાંતી હોતી નથી તે સત્યવાત જણાય છે. એમ વિચારીને તેની સાથે પણ કૃષ્ણે ક્રીડા કરી. તે સમય જોઈને પ્રહયુમને ભંભા વગાડી. જેથી કૃષ્ણ ક્ષોભ પામ્યા પછી તેણે સત્યભામાને કહ્યું કે તને પુત્ર થશે. પ્રાતઃકાળે જાંબુવંતીનાં કંઠમાં પેલો હાર જોઈને શ્રીકૃષ્ણે વિચાર્યું કે ખરેખર ગઈ રાત્રે પ્રહયુમને જ આ પ્રપંચ રચ્યો હોય તેમ

જણાય છે. એમ વિચારી કૃષ્ણ મૌન જ રહ્યા. અનુક્રમે સમય આવતાં જાંબુવંતીએ શાંબ નામનાં પુત્રને જન્મ આપ્યો. અને સત્યભામાએ લીડ નામનાં પુત્રને જન્મ આપ્યો. જાંબુવંતીને કુમારો અનુક્રમે વૃદ્ધિપામી બાળકીડા કરવા લાગ્યા. તેમાં શામ્બ લીડકને હંમેશાં બીવરાવતો હતો તેથી એકદા સત્યભામાએ શ્રીકૃષ્ણને કહ્યું કે મારા પુત્રને નીરંતર શામ્બ બીવરાવે છે. કૃષ્ણે તે વાત જાંબુવંતીને કહી કે તારો પુત્ર અન્યાય સંભળાય છે જાંબુવંતી બોલી કે ના મારો પુત્ર તો ન્યાયી છે. ત્યારે કૃષ્ણે કહ્યું કે આપણે તેની ખાત્રી કરશું પછી કૃષ્ણે આલીરનું (ભરવાડનું) રૂપ લીધું અને જાંબુવંતીને આ 'લીરીનું' રૂપ લેવરાવ્યું. પછી દહીં વેચવાનાં મીષથી ચાલતા ચાલતા તે જાંબુવંતીને પુરનાં દરવાજા પાસે આવ્યા ત્યાં સામ્રાજ્યે તેમને જોયા, એટલે તેણે આ લીરીને કહ્યું કે અહીં આવ મારે દહીં લેવું છે. એમ અહીંને તેને એક શુન્ય ઘરમાં લઈને શાંબ કાંઢક કહેવા લાગ્યો. ત્યારે તે જાંબુવંતીએ અકસ્માત પોતાનું સ્વરૂપ પ્રગટ કર્યું તે જોઈને શાંબ લજ પામી ત્યાંથી જતો રહ્યો. પછી કૃષ્ણે જાંબુવંતીને કહ્યું કે તારા પુત્રની ચેષ્ટા તે પ્રત્યક્ષ જોઈ ! તે બોલી કે મારો પુત્ર તો લોળો છે. આ તો તેની બાળકીડા છે. કૃષ્ણે કહ્યું કે ખરી વાત છે સીંહણ પોતાના બાળકને ભદ્રક અને સૌમ્યજ માને છે. પછી બીજો દિવસે સાંબ હાથમાં એક બીલો રાખીને ચોટામાં

જતા કૃષ્ણ તથા સર્વ લોકો સાંભળે તેમ બોલ્યો કે ગઈકા-
લની મારી વાત જે પ્રગટ દરશે તેનાં મુખમાં આ ખીલી
મારવી છે. તે સાંભળીને કૃષ્ણે તેને ગામ બહાર જતા રહે-
વાનો હુકમ કર્યો ત્યારે શાંખ પ્રદ્યુમન પાંસેથી કેટલીક
વિદ્યા શીખીને નગર બહાર નીકળી ગયો. પછી ભીરૂકને પ્રદ્યુ-
મન હમેશા પીડા કરવા લાગ્યો. એટલે તેને અત્યભામાએ
કહ્યું કે હે શઠ ! તું પણ શાંખની જેમ કેમ ગામમાંથી
જતો નથી ? પ્રદ્યુમન બોલ્યો કે હે માતા ! ક્યાં જાઉં ? તે
બોલી કે સ્મશાનમાં. ફરીથી તેણે પુછ્યું કે હે માતા ! હું
પાછો ક્યારે આવું ? તે બોલી કે જ્યારે હું શાંખને હાથ
પકડીને ગામમાં લાવું ત્યારે તારે પણ આવવું તે બોલ્યો કે
બહુ સાફ આપની આજ્ઞા મારે પ્રમાણ છે. એમ કહીને પ્રદ્યુ-
મન ગામની બહાર શાંખની પાસે ગયો. પછી સત્યભામા
અત્યંત હર્ષ પામી અને પોતાના પુત્રને યોગ્ય એવી નવાણું
કન્યાઓ તેણે એકઠી કરી (મેળવી) સો કન્યાઓ પુરી કર-
વાનાં વિચારતી તે એકને માટે શોધ કરવા લાગી પણ ક્યાં
મળી નહીં આ વાત પ્રદ્યુમનનાં જાણવામાં આવી તેથી
તે માયાવડે જીતશત્રુ નામનો રાજા બન્યો. શાંખને પોતાની
કન્યા બનાવી અને માયાવી સૈન્ય બનાવ્યું. એવી રીતે તે
દારીકા નાતરની બહાર આવી પડાવ નાંખીને રહ્યો. તે વાત
સત્યભામાએ સાંભળી. એટલે તેણે તે કન્યાની માગણી કરી.

ત્યારે જીતશત્રુ રાજાએ કહ્યું કે જો મારી પુત્રીને સત્યભામા પોતે હાથે પકડીને ગામમાં લઈ જાય અને વિવાહ વખતે મારી કન્યાનો હાથ ભીરૂકનાં હાથ ઉપર રખાવે તો હું મારી કન્યા આપું તે વાત સત્યભામાએ કબુલ કરી. પછી તે કન્યાને હાથે પકડીને સત્યભામા ગામમાં લઈ જવા લાગી. તે વખતે સર્વ પૌરજનો શાંખ અને પ્રદ્યુમનને જોઈને કહેવા લાગ્યા કે (અમે સત્યભામા જીત શત્રુ રાજા તથા તેની કન્યાનું રૂપ દેખતી હતી. અને નગરજનો તેને શાંખ તથા પ્રદ્યુમનને રૂપે દેખતા હતા.) અહીં પોતાના પુત્રનો વિવાહ ઉત્સવ હોવાથી સત્યભામા શાંખ અને પ્રદ્યુમનને મનાવીને પોતાને ઘરે લઈ જાય છે. પછી સત્યભામાને ઘેર જઈને ચતુર બુધિવાળા શાંખે ભીરૂકનો જમણા હાથ પોતાનાં ડાબા-હાથ ઉપર રાખીને પકડ્યો અને નવાણું કન્યાઓના જમણા હાથને પોતાનાં જમણા હાથથી પકડ્યા એવી રીતે યુક્તિથી નવાણું કન્યા સાથે ફેરાફરીને તે સર્વ કન્યાઓને શાંખ પર-ણ્યો. પછી તે કન્યાઓ સાથે શાંખ વાસગૃહમાં ગયો. તેની પાછળ ભીરૂક આવ્યો. એટલે શાંખે તેની પાસે પોતાનું મૂળ સ્વરૂપ પ્રગટ કરી બ્રહ્મકૃતિ ચઢાવીને તેની સામું જોયું તેથી ભય પામીને ભીરૂક ભાગી ગયો અને માતા પાસે જઈને તે વાત કરી એટલે ગાલરી બનેલી સત્યભામા વાસગૃહમાં ગઈ. તેને પણ સાંખે મૂળરૂપ બતાવ્યું ત્યારે તે ક્રોધ કરીને બોલી

કે અરે હુષ્ટ ! તને અહીં કેણે આણ્યો. ત્યારે શાળ બોલ્યો
 કે હે માતા ! તમે જ મને ગામમાં લાવ્યા છો. અને આ
 નવાણું કન્યાઓ સાથે પણ તમે જ પરણાવ્યો છે. અને આ
 બાળતમાં આ સર્વ પૌર જનો શાક્ષી છે. તે સાંભળીને સત્ય-
 ભામાએ પૌર જનોને પુછ્યું ત્યારે તેઓએ શાળનું વચન
 સત્ય છે. એમ કહ્યું આવી સાળની અકલીત માયા જોઇને
 અત્યંત રોષાતુર થયેલી સ્વયંભામા લાચાર થઇને નિશ્વાસ
 મૂકીને પોતાના ગૃહમાં ગઇ. આવી રીતે છળ કપટથી શાળ
 નવાણું સ્ત્રીઓનો પતિ થયો. સર્વે યાદવો શાંભ તથા પ્રહ્યુ
 મનને સર્વોદ્ધત માનવા લાગ્યા.

એકદા કેઇ રાત્રીએ શ્રી કૃષ્ણને એક જાતીવંત અશ્વ
 લેટ તરીકે આપ્યો તે વખતે શાંભ અને પાલક બે પુત્રોએ
 આવીને પીતા પાસે તે અશ્વની માગણી કરી. ત્યારે કૃષ્ણે
 કહ્યું કે-કાલે તમારા બેમાંથી જે શ્રી નેમીનાથજીને પ્રથમ
 વંદના કરશે તેને હું આ અશ્વ આપીશ. પછી પાલક
 કુમારે તો રાત્રીના પાછલે પહોરે ઉઠીને મોટેથી શબ્દ કરીને
 પોતાનાં નોકરોને ઉઠાડ્યા. અને તેમને તૈયાર કરી પોતાની
 સાથે લઇને પ્રાતઃકાળ થતાં સૌથી પ્રથમ જઇને પ્રભુજીને
 વંદના કરી, પછી ત્યાંથી પાછા આવીને પીતાને તે વાત
 કરીને અશ્વ માગ્યો ત્યારે કૃષ્ણે કહ્યું કે-પ્રભુને પુછીને પછી
 આપીશ. અહીં મધ્ય રાત્રી ગયા પછી શાંભકુમાર જાગ્યો.

પણ તે પાપભીરૂ હોવાથી પોતાને સ્થાનેજ રહીને ભગવાનનું ધ્યાન કરી તેમને નમ્યો. પ્રાતઃકાળે સમય થતાં સર્વે પ્રભુના સમવસરણમાં ગયા. પ્રભુને વંદના કરીને શ્રી કૃષ્ણે પુછ્યું કે હે સ્વામી ! સાંખ અને પાલક એ બેમાં આપને પ્રથમ વંદના કોણે કરી ! પ્રભુ બોલ્યા કે-આજે દ્રવ્ય વંદનથી તો પાત્રક કુમારે પ્રથમ અમને વાંદ્યા હતા. અને સાંખકુમારે ભાવ-વંદનની પ્રથમ વાંદ્યા હતા, તે સાંભળીને કૃષ્ણે સાંખકુમારને તે અશ્વ આપ્યો.

અન્યદ્વા પ્રભુની દેશનાથી પ્રતિબોધ પામીને શાંખ તથા પ્રદ્યુમને દીક્ષા ગ્રહણ કરી અને અનુક્રમે શ્રી સિદ્ધાચળ પર્વત ઉપર ભાદરોડનાં ડુંગર ઉપર સાડી આઠ કોડ સાધુ-ઓની સાથે ફાગણ શુદ્ધ ૧૩ ને દીવસે સિદ્ધિપદને પામ્યા.

લી૦

સંગ્રાહક,-મોતીલાલ નરોત્તમ કાપડીયા.

તાજે કલમ—“ બુદ્ધિ કર્માનુ સારિણિ ”—

એમ શાસ્ત્રમાં કહેલ છે. જ્ઞાના વરણી કર્મનો ક્ષયોપ સમ થવાથીજ તર્કશક્તિવાળી સુક્ષ્મ બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય છે અને લોકોને આશ્ચર્યકારી કામો કરી બતાવે છે માટેજ તેવી બુદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવા માટે જ્ઞાન તથા જ્ઞાનીનું બહુ માન કરવું જરૂરનું છે. અને તે જાનનેની જરા પણ આશાતના ન થાય તેવો ઉપયોગ રાખવો.

કોઈની ઇર્ષા કરવાથી આપણને લાભ મળતો નથી. પણ ઉલટો જીવ બને છે. અને કર્મબંધ થાય છે. માટે શાણા મનુષ્યોએ ઇર્ષાને દૂરથીજ સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કરવા અર્થાત તજ દેવી.

લી૦

સંગ્રાહક:-મોતીલાલ

વૈરાગ્ય પદ.

આ તનરંગ પતંગ સરીખો જાતા વાર ન લાગેજી
અસંખ્ય ગયા ધનસંપત્તિ મેલી તારી નજરો આગે જી ૧
અંગે તેલ કુલેલ લગાવે, માથે છોગા ઘાલે જી.
જોળન ધનનું જોર જણાવે, છાતી કાઢી ચાલે જી, ૨
જેમ ઉંદરડે દાડ પીધો, મસ્તાનો થઈ ડાલે જી.
મગડખીમાં અંગ મરોડે, જેમ તેમ મુખથી બોલે જી, ૩
મનમાં જાણે મુજ સરીખો, રસીઓ કોઈ નહીં રાગી જી.
બહારે તાકી રહી બીલાડી, લેતાં વાર ન લાગે જી, ૪
આજ કાલમાં હું તું કરતાં; જમડા પકડી જાશે જી.
પ્રમાનંદ કહે ચેત અજ્ઞાની અંત ફજેતી થાશે જી, ૫

સંગ્રાહક મોતીલાલ;

